

Stavby v zahradě

Dříve nebo později každý milovník zahrady zjistí, že mu na zahradě stále něco chybí. Tím něčím může být pěkná skalka, květinová zídka nebo vhodný úkryt před nepřízní počasí v podobě altánu, soukromí díky pergole, nebo se jen chce suchou nohou dostat z bodu A do bodu B. Tak či tak, se stavbou v zahradě se setkáme všichni, pojďme si tedy ty nejdůležitější z nich představit.

Cesty

K tomu, aby byla zahrada nejen estetická, ale také funkční, je potřeba mít zde funkční cesty. Cesta je jednou z nejčastějších a nejdůležitějších staveb v sadovnické kompozici a její správné založení není až tak jednoduché. Šířka cesty ve větších sadovnických úpravách bývá kolem 150 cm (75 cm na jednu osobu) a to proto, aby se případně vyhnuli dva lidé naproti sobě. V soukromé zahradě se šíře cesty řídí prostorem, který máme k dispozici. Při samotném zakládání cesty je důležité, aby se netvořily louže v případě silného deště. Toho docílíme tím, že profil cesty budeme mít mírně obloukovitý. Odvodnění cesty zajišťujeme spádováním příčným a podélným, přičemž spád může být jednostranný nebo oboustranný. U oboustranného spádu počítáme se sklonem 2-3 %. Podélný spád nemá klesnout pod 0,3 %, největší podélný spád nemá překročit hodnotu max. 12 %. Větší spády proto snižujeme vedením cest po vrstevnicích nebo vložением několika schodišťových stupňů. Cesta je vedena mírně pod ostatním terénem, aby při pohledu z dálky trávníkové plochy splývaly a pohled nenarušovala právě cesta. Máte-li však zamokřený terén, je v tomto případě důležité založit cestu několik cm nad ostatní terén.

Cesty dle povrchu dělíme na prašné a bezprašné, přičemž volba povrchu závisí např. na účelu cesty, na provozu užívání cesty, ale také na tom, zda povrch cesty zapadá do celkové krajinné kompozice.

Z prašných cest se nejčastěji používají cesty pískové, neboť mají tu výhodu, že velmi dobře zapadají do sadovnické úpravy. Nevýhodou pískovaných cest však jejich pracnější údržba. Chcete-li si založit pískovanou cestu, či jinou s dalším povrchem, např. štěrk, škvára, antuka, její založení vždy začíná vytýčením trasy cesty v terénu. Zpravidla se vytyčuje její osa u užších cest popř. oblouků jeden její okraj pomocí prken a vytyčovací kolíků. Křivku oblouku velmi dobře vyznačíme pomocí hadice. Po vyznačení místa, kde chceme cestu mít, vykopeme lože (tzv. kufír), přičemž hloubka závisí na typu cesty a plánovaném zatížení, většinou se však hloubka pohybuje okolo 30 cm. Profil cesty musí být mírně obloukovitý, okolo naklademe obrubníky a vrstvíme jednotlivé materiály. První vrstvou je podsyp tvořený velkým kamenem tzv. štětem a to ve výšce 15-25 cm. Jeho účelem je zabránit vztlínání vody z podložních vrstev a chránit tak cestu před promrzáním popř. tlakovým vztlínáním rozbředlé země. Druhou vrstvou je podklad cesty, např. štěrk ve výšce 10 cm. Na štěrk přijde třetí vázací vrstva: jíl a to ve výšce 3 cm. Poslední vrstvou je kryt cesty, tzn. samotný materiál, ze

kterého cestu zakládáte, tzn. např. písek a to ve výšce 2 cm. Po uložení poslední vrstvy utužíme válcem a prolijeme vodou. Máte-li založenou prašnou cestu, stále nemáte vyhráno. Musíte se o ni totiž starat, je nutné odplevelování (ručně, herbicidy), uhrabávání a zametání cest, kropení, doplňování krytu cesty (písku, šterku, apod.).

Naopak cesty bezprašné (betonové, asfaltové, dlážděné, travnaté) jsou vzhledem ke své minimální údržbě mnohem častější variantou v zahradách. Cesty asfaltové se používají spíše na sídlištích a tam, kde je velký provoz, pravděpodobně nikdo z nás netouží, mít asfalt na zahradě. Jsou levné na založení, mají velmi jednoduchou údržbu a co více, jsou schůdné za každého počasí. Co se však jeví jako nevýhoda je jejich barva, neboť nezapadají do sadovnické kompozice. V dnešní době je sice možné jejich probarvování, nicméně v takovém případě se musíte připravit na vyšší pořizovací náklady. Betonové cesty už bývají častější variantou i v zahradách s tím, že celobetonové cesty nepoužíváme, působí totiž strohým a nepěným dojmem. Beton jako takový se však hojně na cesty používá, a to buď různě *tvarovaný* (vymývaný) nebo různě *probarvený* (snažší než u asfaltu), často se kombinuje s normálním kamenem nebo s umělým kamenem. Založení betonové cesty spočívá opět ve vykopání lože (30 cm), první vrstvou je tzv. Makadam (netříděný kámen), pak dvě vrstvy běžného betonu a tenká vrstva do 5-ti cm, což je vlastní povrch. Máte-li velké úseky betonové cesty, je nutné pro zachování celistvosti betonu (v zimě se smršťuje, v létě se roztahuje) dělat tzv. dilatační spáry, které lze vyplnit asfaltem. Údržba je velmi jednoduchá, zametání, čištění – strojově, kropení a opravování chybějících částí.

Mnohem častější, než cesty betonové, se nejen na našich zahradách objevují cesty dlážděné. Jsou sice pracnější na založení a údržbu, jsou rovněž nákladnější, nicméně bývají potěchou oka a dobře zapadají téměř do každé zahradní kompozice. Při jejich zakládání se vykope lože (hloubka 30 cm). První vrstvou je Makadam, vázací vrstva jílu nebo PVC a nakonec vrstva, do které se dláždí (písek nebo písek s vápnem nebo s cementem, příp. beton). Rozlišujeme dlažbu na sucho, která se klade na 3-5 cm tlustou vrstvu písku. Spáry se dělají o něco větší a osazují se buď travou, nebo skalničkami, snázející sešlápnutí (např. *Acaena*, *Arenaria*, *Thymus*, *Paronychia*).

Okraje jsou vždy bez obrubníků, mohou být buď přímé nebo nepravidelně zabíhat do trávníku, květinového záhonu apod. Úprava dlážděné cesty spočívá v zametání, čištění, odplevelování spár.

Poslední možností bezprašných cest jsou travnaté cesty, které se ošetřují stejně, jak zatravněná plocha. Použít je můžete pouze v případě, že je jedná o místo s malou frekvencí. V případě, že budou cesty více frekventované, používáme zatravněovací dlaždice (betonové nebo z umělé hmoty). Jednotlivé prefabrikáty mají různé rozměry (např. 60 x 40 x 12 cm) a kladou se zpravidla do šterkopísku smíchaného se zeminou, popř. hlinitopísčité půdy přímo.

V případě, že nelze použít žádnou z předchozích variant, ke slovu se dostávají náhrady cest. **Šlapáková pěšina** se zřizuje v místech s malým provozem a tam, kde je malý porost a nechceme trávník. Používají se kamenné desky nebo dlaždice, položené na krok od sebe (65 až 70 cm), tzv. šlapáky. Hodí se zvláště na přechody mezi rostlinami do skalek, na kratší chodníky k odpočívadlům. Desky se pokládají tak, aby jejich povrch byl asi 2 cm nad terémem

do pískového lože nebo přímo do zeminy. Pamatujte, že šlapáky nikdy nevedeme po přímce (není přírodě vlastní), nýbrž v táhlé křivce.

Schodiště a schody, díky nim vyrovnáváme terénní rozdíly při stoupaní větším než 15 %. V každém případě musí být bezpečné a umožňovat pohodlnou chůzi. V současných sadovnických úpravách jsou pouze účelové, jednoduché, nemá být příliš nápadné. Lámete-li si hlavu, jaká je správná výška a šířka schodišťového stupně, lze poměr výšky a šířky schodu zjistit ze vzorce $2v + \text{š} = 60$ až 65 cm, přičemž jako průměrná délka kroku je brána hodnota 63 cm. Čím je schod širší, tím musí být nižší. Zpravidla bývá výška stupně 10 až 15 cm, šířka asi 30 cm. Souvisle by nemělo být více než 10 až 12 schodů, pak následuje tzv. podesta (odpočívadlo) o šířce nejméně 3 schodů. Se stavbou stupňů začínáme vždy odspodu, jednotlivé stupně mají mít mírný sklon kupředu, aby snadněji odtékala voda. Údržba: pravidelné čištění a zametání, různé úpravy, natírání zábradlí, v zimě sypeme zdrsňujícím materiálem (pískem).

Opěrné zdi a květinové zídky

Další, poměrně častou stavbou na zahradách jsou okrasné zídky, kde je nutno dle toho, za jakým účelem je zídka stavěna, zda má podpírat např. méně příkrý svah, nebo má mít pouze funkci estetickou. **Zídky** slouží k vyrovnání terénních (výškových) rozdílů v parcích, zahradách aj. Nerovnosti ve větších, např. krajinářských úpravách řešíme raději osázeným svahem nebo jen modelováním terénu. Zídky mají své uplatnění především v blízkosti architektury, v pravidelně řešených úpravách apod. Zídky nesmí být rušivým prvkem. Zpravidla je navrhujeme do výšky max. 120 až 150 cm. Pokud je výškový rozdíl větší, použijeme dvě či více zídek a terasy. Nejvhodnější stavební materiál je kámen, který by měl být stejného druhu bez ostrých hran. Na tvaru či způsobu opracování záleží už méně. Zídky zejména v menších úpravách lze velmi dobře doplňovat vhodnými rostlinami.

Opěrné zdi, na rozdíl od květinových zídek, mají především funkční hledisko, tj. zachycení tlaku zemin v násypu nebo přirozeném nestabilním svahu. Mohou být i značně vysoké (několik metrů), proto je k jejich stavbě často nutný statický výpočet odborníka.

Kromě opěrné funkce mají mít i funkci estetickou. Je zde vhodné doplnění např. pnoucími rostlinami, nebo slouží pro dřeviny převislé.

Naopak Květinové zídky bývají poměrně častým doplňkem zejména menších sadovnických úprav (atria, nástupní prostory, odpočívadla aj.). Staví se zpravidla na betonový základ (40 x 40 cm), spodní vrstva kamenů se pokládá do betonu, další již „na sucho“ s vyplněním spár těžší zeminou. Každá vyšší vrstva (řada) kamenů se staví vždy 1 až 3 cm ve směru proti svahu k zajištění stability. Rovněž sklon kamenů směřuje mírně ke svahu (odklon od absolutní roviny o 10 až 15 cm) proto, aby se zachycovala voda a nevyplavovala se zemina ani rostliny.

K osázení použijeme nízké *trvalky* a skalničky, přičemž rostliny vysazujeme vždy do kolmých spár, které jsou podloženy kamenem. Osazujeme tak, aby nezakrývaly více než 1/3 až 1/2 líce zídky. Rostlin nesmí být mnoho, protože kámen je význačný dekorační prvek, který slouží k vyznačení určitých linií a ke zdůraznění výškových rozdílů.

Údržba je velmi náročná a spočívá především v zalévání, odplevelování, upevňování kamenů, doplňování rostlin, omezování příliš rozrůstajících se květin, odstraňování uschlých květenství atd.

Citlivou úpravu vyžaduje i okolí zídky – zídka má být především vidět, a proto se doplňuje květinovým záhonem, který se umísťuje za korunou zídky.

Trvalky vhodné pro květinové zídky

Ajuga reptans – zběhovec, Aster alpinus – astra alpská, Cerastium biebersteinii – rožec Biebersteinův, Crocus hybridus – krokus (šafařn), Dianthus caesius – karafiát, Helleborus niger – čemeřice černá, Hosta minima – bohyška, Iberis sempervirens – štěničník, Iris pumula – kosatec nízký, Saxifraga – lomikámen, Sedum – rozchodník, a mnoho dalších, především kobercových trvalek.

Skalky - alpinum

Skalky neboli alpina jsou velmi specifickým prvkem sadovnických úprav, velmi náročným, často hraničícím s nevkusem. Je to stavba (část scenérie) napodobující horskou přírodní partii. Mnohem přirozenější však je, pokud dovedeme využít skutečně přírodní útvar k citlivému doplnění rostlinami a úpravou okolí. Poměrně častým nešvarem v soukromých zahradách je budování skalek v rovinaté krajině s použitím kamene, který se v širokém okolí vůbec nevyskytuje. Skalku proto budujeme ve zvlněném terénu (terénní vlny pro tento účel uměle nevytváříme!), ne v blízkosti budov či jiné architektury, zpravidla na slunném místě, i když část skalky může být přistíněna korunami stromů. Ke stavbě je nejvhodnější kámen vyskytující se v okolí. Celá plocha může být v některých případech odvodněna podsypem z hrubého štěrku, kameny se pak ukládají do půdy (zeminy) nad drenážní vrstvou štěrku. Zemina má být nezaplevelená, propustná a co je nejdůležitější, zeminu na skalce nehnojíme! Těžiště kamenů musí být v jejich spodní části (žádné viklany), bez ostrých hran. Mezi kameny lze vést pěšinu (ze šlapáků, přirozených kamenů).

Velmi pěkným a působivým doplňkem skalky je voda, ať již stojatá nebo tekoucí. K osázení skalek se v závislosti na její velikosti používají samozřejmě skalničky, trvalky, hlíznaté a cibulnaté rostliny (především druhy kvetoucí na jaře), traviny, dřeviny. Výběr je samozřejmě velmi rozmanitý, závisí mimo jiné na stanovištních nárocích jednotlivých druhů (vřesovištní, vápnomilné rostliny). Stejně tak je řada možností kombinovat stínomilné rostliny se světlomilnými, častým doplňkem skalek bývá vodní prvek a s tím souvisí použití vodních či bahenních rostlin.

Rozmístění rostlin by mělo působit přirozeným dojmem, každá rostlina má mít svůj prostor a „místo na slunci“. Neměla by zde být patrná žádná zemina, může tam místo ní být štěrk. Rostliny sázíme po několika nad kámen a vybíráme je tak, aby skalka byla zajímavá po celý rok.

Příklady rostlin vhodných do skalek:

Alpinky: Papaver alpinum, Linaria cymbalaria, Lentopodium alpinum, Gentiana acaulis – hořec, Festuca glauca – kostřava, Aubretia deltoidea, Tulipa – tulipán, Saxifraga – lomikámen, Puschkinia scilloides,

Dřeviny: Robinia hispida – trnovník srstnatý, Chamaecyparis – cypřišek, Juniperus sabina – jalovec chvojka, Juniperus communis – jalovec obecný, Picea abies – smrk obecný, Pinus mugo - borovice kle v kultivarech, Berberis candidula – dřišťál bělolistý, Calluna vulgaris – vřes obecný, Cotoneaster dammeri – skalník Dammerův, Erica carnea – vřesovec pleťový, Euonymus fortunei – brslen Fortunův, aj.

Z hlediska ošetřování skalek je dobré si předem uvědomit, že bez pravidelné údržby nemá smysl skalku zakládat. Na jaře skalku odzimujeme, odkryjeme alpinky, očistíme, odplevelíme, přebytečné jedince redukujeme a vyhynulé dosazujeme. V létě zaléváme, odplevelujeme, odstraňujeme odkvetlá květenství, některé druhy ponecháme samovolně vysemenit (hořce, zvonky, orlíčky). Na podzim stále zaléváme (jehličnany a stálezelené rostliny), vysazujeme cibuloviny, choulostivé na zimu přikrýváme, sloupovité jehličnany svazujeme.

Vodní stavby

Voda je významným kompozičním prvkem v sadovnických a krajinářských úpravách a každý z nás by určitě chtěl nějakou vodní stavbu ve svojí zahradě. Význam vody je nejen estetický, kdy působí celým svým uspořádáním, svým třpytem, zrcadelností, světlostí, pohybem, ale také hygienický, neboť voda zlepšuje ovzduší (rostlinám, lidem), působí i na lidskou psychiku (šum, pohyb). Voda povyšuje a obohacuje prostor naší zahrady.

Důležitým aspektem, který rozhoduje o tom, jaký typ vodní stavby si pořídíte na svojí zahradu, je typ zahrady a celkový ráz domu. Máte-li venkovské stavení s divoce rostoucí zahradou, nejlépe se u vás bude vyjímat vodní stavba nepravidelná, tzn. např. jezírko, rybníček, potůček. Naopak, máte-li novostavbu, dokonale střižené živé ploty a záhony v táhlých křivkách, pořídte si vodní stavbu pravidelnou, např. fontánu, kaskádu či okrasný bazének. V současné době, kdy se člověk touží více přiblížit k přírodě, bývá častou vodní stavbou vodní napajedlo. Máte-li i vy v oblíbenosti cvrlikání malých opeřenců, do zadních částí zahrady umístěte napajedlo, stačí obyčejné, betonové, ale k dostání je celá řada často velmi nápaditých pitek. Chcete-li pro malé návštěvníky své zahrady to nejlepší, zajistěte v pítku odtok a přítok vody.

Voda v zahradě má vícero využití, nejen, že dobře vypadá, ale bývá také využívána k rekreaci (bazény, koupací jezírka, dětská brouzdaliště). Rekreční plocha okolo bazénu by měla být 2x tak velká jako vlastní bazén. Voda by se měla pravidelně vyměňovat a má být dezinfikována.

K tomu, aby mohly vodní stavby plnit tyto funkce je zapotřebí značných nákladů nejen na realizaci, ale především na údržbu. Ta spočívá v pravidelném čištění dna, regulace výšky vodní hladiny (přítok a odtok), usměrňování břehových porostů, obnova případných pláží atd. U potoků, řek je nutná rovněž regulace břehových porostů (odstraňování náletů atd.), úprava břehů (sklon, šířka koryta), popř. úprava vodopádů.

A jak si můžete jednoduché jezírko udělat třeba na té vaší zahradě? Nejprve si např. pomocí hadice vyznačíte tvar, tento tvar vyhloubíte a ze stran a ze dna budoucího jezírka odstraníte všechny kameny, příp. jiné nečistoty (kousky větví, střepy..), protože byste si jimi mohli poškodit fólii. Dno a stěny zpevníme, buď lze vymazat jílem, nebo vyložíte nepálenými cihlami nebo použijete dvě vrstvy lepenky, kterou běžně seženete nejen ve specializovaných obchodech. Spáry je dobré zalít např. asfaltem, lepidlem. Vyhloubený tvar lze také vybetonovat a natřít vodě odolným nátěrem či vyložit dvěma vrstvami speciální fólie pro jezírka, přičemž dbejte, aby vám krytí vyšlo až do břehů. Máte-li zpevněno, začnete postupně napouštět vodu, nejprve napustíte vodu lehce po dně a postupně zvyšujete, dokud nedosáhnete potřebné hloubky.

Z hlediska osázení je na trhu nepřeberné množství vodních či mokřadních rostlin. Okolí vodních ploch je možné přizdobit *vlhkomilnými trvalkami* (kosatec, denivka, podénka, kapradina, bohyška, starček), *bahenními rostlinami* (bahenní kosatec, vachta, blatouch, orobinec, rákos). Ke zkrášlení, doplnění vodních ploch je možno použít řadu vodních rostlin, některé upevníme v nádobách, jiné lze vysazovat přímo do dna (lekníny). Přirozeným doplňkem vody bývají ptáci, ryby a jiná vodní popř. vlhkomilná fauna.

Odpočívadla

Každý z nás je uvítán nejen při procházce parkem, ale také na vlastní zahradě..a o čem je řeč? Přeci o pergolách, besídkách, altánících...

V zásadě máme dva druhy odpočívadel, krytá a volná.

Mezi krytá odpočívadla patří např. přístřešky, jejichž hlavním účelem je poskytnout ochranu před nepříznivým počasím, často používáme pergoly nebo stříšky z keramických tvarovek s bílou stěnou. Tyto jednoduché přístřešky často označujeme jako krytá odpočívadla. Složitější stavby jsou pak altány (s pevnými základy), dřevěné sruby. Musí být přizpůsobeny krajině v níž se nachází, doplněn zahradním nábytkem, přizdoben popívanými dřevinami, mobilní zelení.

Pergoly neboli tzv. loubí, sloužící k částečnému přistínění odpočívadel. Nemají žádné pevné stěny ani střechu, často jsou doplňovány pnoucími rostlinami. Nosnou konstrukci tvoří zpravidla sloupky (dřevěné, kovové, betonové) ve vzdálenosti 2 až 3 m od sebe. Výška pergoly činí zpravidla 2,5 až 3 m. Na nosných sloupech jsou uchyceny podélné trámy popř. desky a na nich příčně ve vzdálenostech asi 50 cm od sebe znovu jednotlivé desky.

K odpočívadlům dále řadíme také besídky, což jsou drobné stavby se střešou, mají všechny 4 stěny, okna a dveře. V dnešní době však zájem o ně poměrně upadá.

Volná odpočívadla jsou umístěná ve stejné výši terénu nebo vyvýšená. Tím nejjednodušším odpočívadlem jsou lavičky – musí být pevné, stabilní, estetické, účelné. Jsou ze dřeva, betonu, kovu, umělé hmoty; stabilní nebo přenosné. Barva na natírání má být nenápadná. Umisťují se na slunci i ve stínu, u zajímavého výhledu, po vysokém stoupání, do intimních zákoutí.

Drobné zahradní stavby

Mezi zahradní stavby lze zařadit také konstrukce pro popínavé rostliny, treláže (mřížoví) – možnost popnutí zdí, sloupů apod. Často bývá z latí, drátů, silonových sítí. Pro ovíjivé rostliny je vhodnější svislé vedení, pro pnoucí vodorovné.

Treláže (mřížoví) – dřevěné i z umělých hmot, rozměry např. 150 x 300 cm. S vnitřním pravoúhlým nebo kosohlým mřížováním. Je možné i použití různě tvarovaných trelážek, ale opatrně!

Okrasné dělicí stěny – vytvářejí intimní prostředí zpravidla menšího prostoru v parku či rodinné zahradě. Jsou jednoznačně „izolujícím“ prvkem, např. k zakrytí nežádoucích pohledů apod.

Jsou zhotoveny např. z cihel, skla, dřeva, kamene, betonu, kovu. Velmi oblíbené jsou stěny z keramických či cihlových tvarovek, palisádové stěny a v současné době z tzv. pohledového betonu.

